

BOLALARNING RIVOJLANISHIDA ELEKTRON QURILMALARNING TA'SIRI. GADJETLAR

Qo'qon universiteti "Ta'lim" fakulteti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 3-23 guruh talabasi

Shamsiddinova Orastaxon Nizomiddin qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada hozirgi kunda dolzarb bo'lgan muommolardan biri – bolalarning rivojlanishida elektron qurilmalarning ta'siri, maktabgacha yoshdagi bolalar elektron qurilmalariga qanchalik berilib ketganligi, elektron qurilmalarning bola shaxsiga salbiy va ijobiy taraflari, zamonaviy texnologiyalar, gadjetlar haqida ma'lumot va fikrlar berib o'tilgan. Bundan tashqari hozirgi zamonaviy dunyoda bolaning shaxsiy rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish orqali atrof muhitning salbiy ta'sirini bartaraf etish yo'llari taklif qilingan.*

Kalit so'zlar: *Bolalar, rivojlanish, elektron qurilmalar, maktabgacha yosh, zamonaviy texnologiyalar, gadjetlar, ma'lumot, zamonaviy dunyo, shaxs, atrof muhit.*

Kirish

Bugungi kunda zamonaviy dunyo murakkab dunyo ekanligi qabul qilingan. XXI asrda dunyo bu jahon tartibining murakkab tizimi bo'lib, avvalgisidan tubdan farq qiladi.

Doimiy o'zgarishlar shaxsiyatning o'zgarishini talab qiladi, chunki u endi odatdagi shakllarda yashay olmaydi, eslab qolgan formulalarni takrorlay olmaydi va eskirgan va berilgan vazifalarni hal qilishga imkon bermaydigan bilimlarni qo'llay olmaydi. Bu murakkab dunyoda faqat murakkab odam o'zini qulay his qila oladi, ya'ni kim biladi, har xil, hatto eng oldindan aytib bo'lmaydigan hayotiy vaziyatlarni qanday engish mumkin. Bugungi kunda jamiyatda ijtimoiy aloqalar va axloqiy asoslarning buzilishiga olib keladigan juda ko'p muammolar mavjud bo'lib, ular o'z navbatida odamlarning muhosasizligi, tajovuzkorligi va

achchiqlanishiga olib keladi, shaxsning ichki dunyosini buzadi. Bilim, madaniyat, ishga qiziqish kabi ijtimoiy qadriyatlar yo'qoladi. Va bu qiyin va beqaror davrda barcha ijtimoiy guruhlar himoya va qo'llab-quvvatlashga muhtoj.

Zamonaviy dunyodagi o'zgarishlar bolalik rivojlanishining yangi ijtimoiy holatini keltirib chiqaradi, yangi imkoniyatlar ochadi, yangi texnologiyalarni joriy qiladi, lekin ayni paytda bolalarning shaxsiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan har xil xavflarni keltirib chiqaradi. Zamonaviy bolalarning shaxsiy o'zgarishi xavfiga muloqot jarayonida buzilishlar, qiymat-semantik sohada, hissiy sohada, ota-ona munosabatlari sohasidagi buzilishlar va boshqalar kiradi. lantiruvchi kuchlari iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy jarayonlardir. Bu yuqori texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish, jamiyatni axborotlashtirish, ijtimoiy va madaniy inqilob, globallashtirish va boshqa o'zgarishlarning namoyon bo'lishi, insoniyat jamiyatida sodir bo'layotgan tizimli inqilob.

Zamonaviy ta'limdagi muammolar, aniq ta'lim strategiyasining yo'qligi, ta'lim xizmatlarini ko'rsatishda ustuvorlik, ta'lim muassasalarida zamonaviy bolalarni tarbiyalash jarayoni o'z o'zidan sodir bo'lishiga olib keladi. O'quv jarayoni kognitiv faollik va qiziqishlarni rivojlantirishga yo'naltirilmagan, shuning uchun zamonaviy bolalarda motivatsiya, qiziquvchanlik va ijodkorlik istagi yo'q.

Zamonaviy bolalarning shaxsiy rivojlanishi uchun katta xavflar jamiyatni axborotlashtirish natijasida vujudga keladi. Zamonaviy bolalar, "raqamli" avlod deb ataladigan, Internet ta'siri ostida rivojlanmoqda, ular sotsializatsiya jarayoniga katta ta'sir ko'rsatadi, kattalar va bolalar dunyosi o'rtasida vositachi bo'lib xizmat qiladi. proksimal rivojlanish zonasi. Bolalar raqamli texnologiyalarni asosan o'z-o'zidan va mustaqil ravishda o'zlashtiradilar, kattalar esa bu jarayonni nazorat qilmaydi. Bu shaxsiy o'zgarish xavfini keltirib chiqaradi.

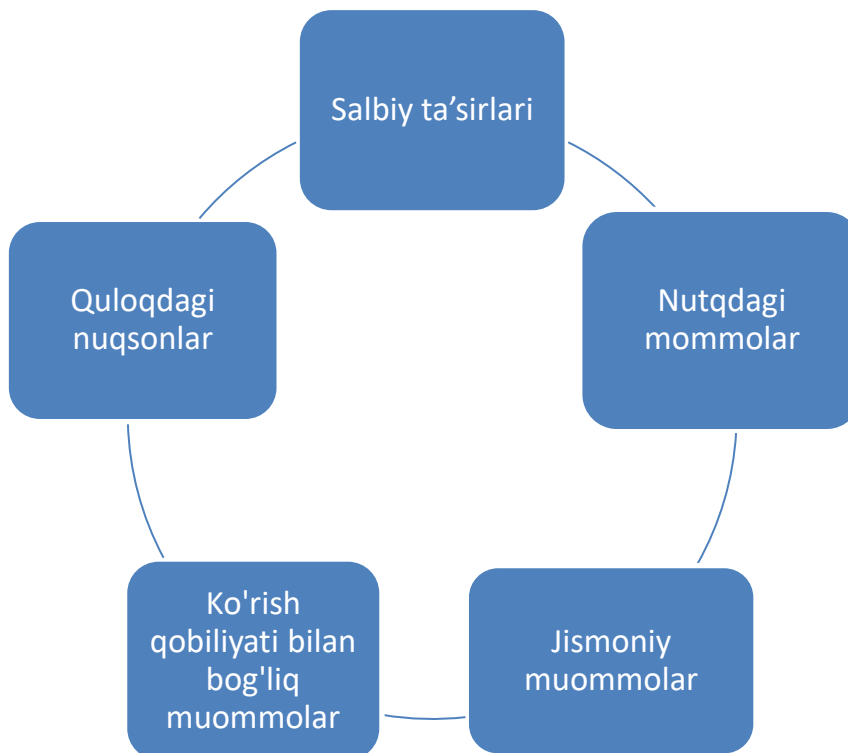
Bolaning miyyasi elektr qurilmalarga juda sezgir bo'ladi. Hozirgi kunda bolalarda kelib chiqayotgan nutq bilan bog'liq muammolar rivojlanishning sustlashishi, nevroz kabi kasalliklarning asosiy sababi hozirgi zamonaviy hayot ya'ni telefonlar, planshetlar, kompyuterlar deb o'ylayman. Hozirgi kunda bolalar

telefonga shunchalik o'rganib bormoqda, hatto televizor ko'rish ham ularga borgan sari yoqmayapti. Bu ular uchun zerikarli bo'lib bormoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ota-onalari telefon berishlari oqibatida, bolalar telefonga o'rganib qolmoqda va turli xil salbiy oqibatlarga olib kelyapti. Misol uchun oldinlari bolalarga atrof muhitdagi jonzotlar, o'simliklar, turli o'zgarishlar haqida ota-onalar ertak tariqasida aytib ularga tushuntirar edi. Hozirda ota-onalar bolalariga borgan sari befarq bo'lib bormoqdava bu narsalar haqida bolalar turli ijtimoiy tarmoqlar, asosan YouTube orqali o'rganyapti. Bu esa farzandni ota-onadan uzoqlashishiga olib kelyapti. Huddi shuni o'zim misolida aytib o'taman, menga 2-3 yoshimdan boshlab uyda ota-onam, asosan buvim sonlarni, Ozbek, rus, ingliz tilida sanashni, turli she'rlar, topishmoqlar, tez aytish, ertaklarni aytib o'rgatgan va men bunda ota-onam, yaqinlarim mehrini his qilib beg'ubor bolalikni his qilganman. Undan so'ng esa maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyachim, tengdoshlarim bilan suhbat qurib, ular bilan o'zaro muloqotda bo'lganman. Lekin meni kichkina ukam hozir 3-sinfda o'qiydi, telefonga rosa berilgan. U ota-onam, yaqinlarim bilan, tengdoshlari bilan suhbat qurishdan ko'ra telefonda ijtimoiy tarmoqlar orqali video ko'rishni, ko'chada jismoniy o'yinlar o'ynashdan ko'ra telefonda o'yin o'ynashni afzal ko'radi. Bu esa albatta uning sog'lig'iga zarar. Bunday holatda ota-onam shunday yo'l tutdi: ukamni sport to'garagiga berdi va unga turli xil formalar, sport anjomlari olib berdi. Natijada ukamda ancha o'zgarish bo'ldi, u bo'lgan voqealarni oilaviy o'tirganda baham ko'rishni, suhbatlashishni boshladi, maktabda tengdoshlari bilan o'zaro muloqotga kirib, yaxshi o'qiy boshladi, o'qishga qiziqib ketdi, telefonda o'yin o'ynashdan ko'ra ko'chada tengdoshlari bilan tuli jismoniy o'yinlarni asosan futbol o'ynashni tanladi.

O'zingiz o'ylab ko'ring, jajji go'dak uchun bunday qurilmalarning umuman keragi yo'q. Bolaga telefon bermagan taqdirda ham ota-onalar ularga na'muna bo'lib erta tongdan telefonga qaraydi, hatto nonushta payti ham butun oila qo'lida telefon. Dunyoga kelgan chaqaloq umrining boshlanishidanoq eng

yaqin do‘sti telefon deb hisoblayabdi. Bunga sabab chaqaloq tugilishi bilanoq ota-onalar bolani rasmga ola boshlaydi va telefondan juda ko‘p foydalanadi.

Elektron qurimlar faqatgina salbiy emas, foydali taraflari albatta bor. Shunchaki hamma narsaning chegarasi, me‘yori bo‘ladi, shunga amal qilsa kifoya. Ota-onalar bolalar bilan ko‘proq suhbatlashishi, ular bilan birgalikda turli jismoniy o‘yinlar o‘ynashi kerak deb o‘ylayman. Shunda bola atrofidagi barcha narsalar elektron qurilmalardan iborat emasligini tushunadi.

Bolalarning sevimli mashg‘ulotlari muammosi har doim ota-onalarni tashvishga solgan. Shunday qilib, hatto 50-70 yil oldin ona-otalar bolalariga o‘qishni faol ravishda taqiqlashgan, chunki bu ularning ko‘rish qobiliyatiga ta’sir o‘tkazgan. Ammo farzandlar fidokorona kitoblarga sho‘ng‘ib, ularni ko‘rpa ostida fonar bilan o‘qigan. Bugungi kunda ota-onalar gadjetlar uchun urushga kirishdi, ammo ularning o‘zlari har daqiqada Telegram yoki Instagram'dagi xabarlarini tekshirib, smartfonga qaraydi.

Bolalarning texnologiyaga qaramligining 4 sababi:

1. Bolalar o‘zlarini qanday boshqarishni bilmaydi.

Bu iroda yoki intilishning yetishmasligi emas, balki bolalar miyasi bilan bog'liq. O'z-o'zini nazorat qilish va har qanday vasvasaga yo'q deyish qobiliyati uchun mas'ul bo'lgan korteks sohalari yetarli darajada shakllanmagan. Ular faqat o'smirlik davrining oxirida, ya'ni taxminan 20 yoshda to'liq shakllanadi.

2. Bolalar o'zlari qiziqqan narsaga osongina tobe bo'ladi.

Bola o'yinchoqlardan minora qurish uchun bir necha soat sarflashi mumkin. Odatda bola bunda natijaga erisha olmasa, qiziqarli faoliyatdan voz kechadi. Ammo cheksiz o'yinlar va ijtimoiy media tasmalariga ega smartfon har qanday bola uchun o'yin - kulgini taklif qiladi. O'ynashdan charchagan holda Tik Tok'da nima joylanganini yoki YouTube'da multfilmlarni tomosha qilishi mumkin.

3. Bolalar ishlashdan ko'ra zavqlanishni afzal ko'radi.

Umuman olganda, bu nafaqat bolalar, balki kattalar ruhiyatiga ham xosdir. Har qanday odam ishlash yoki o'qishdan ko'ra o'yin-kulgini afzal ko'radi. Smartfon esa ularning asosiy manbaidir.

4. Atrofdagi muhit qulay bo'lmasa, bolalar uning atrofidagi dunyodan ko'ra smartfonning muqobil realligini afzal ko'radi.

Ilgari buning uchun kitob va filmlar chiqarilgan. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar va ko'ngilochar xizmatlarning virtual haqiqati har qanday mos dunyoni tanlash va o'zni o'zgartirmasdan xohlagan odamga aylanish imkonini beradi. Gadjetlar bugungi kunda bolalarni virtual olamga olib boradigan va ularning e'tiborini to'liq o'ziga tortadigan makonga aylanmoqda.

Gadjetlar bolaning hayotiga foydali ta'sir ko'rsatmaydi. Statik holatda uzoq vaqt foydalanish, kichik ekrandan o'qish va doimiy ravishda miltillovchi rasmlar bolalarning sog'lig'iga bevosita ta'sir qiladi. Ko'rish, umurtqa pog'onasi, bosh og'rig'i, charchoq va ortiqcha vazn bilan bog'liq muammolarga olib keladi. Ular kognitiv qobiliyatlarga ham salbiy ta'sir qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, smartfonlardan ortiqcha foydalanish o'rganishni kamaytiradi, kognitiv qiziqishni pasaytiradi va diqqat yetishmasligi giperaktivlik buzilishining rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Boshqa tomondan, smartfonlar hayotning ajralmas qismiga aylandi. Agar bolada gadjet bo'lmasa, u jamoada ajralib qoladi, zamonaviy tendensiyalarni xabarsiz qoladi, mashhurlarni tanimaydi va tengdoshlari qanday yashashini bilmaydi.

Bundan tashqari, gadjetlar ta'lim platformalariga kirishni ham ta'minlaydi, eng yaxshi o'qituvchilardan onlayn tarzda o'rganishga va turli ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Aslida muammo bolaning smartfoni borligida emas, balki uning haqiqiy hayotini almashtirib yuborishidadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. "O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari" T.: 2018.
2. Mirziyoev SH.M. Ilm – fan yutuqlari – taraqqiyotning muhim omili. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti M.Mirziyoevning mamlakatimizning yetakchi ilm – fan namoyandalari bilan uchrashuvdagi nutqi. <http://www.lex.uz>– O'zbekiston Respublikasi Qonun xujjatlari ma'lumotlar milliy bazasi sayti.
3. Mirziyoev SH.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: "O'zbekiston", 2016. – 56 b.
4. Mirziyoev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – T.: "O'zbekiston", 2017. – 104 b.
5. Mirziyoev SH.M. "Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovi" mavzusidagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza. – T.: O'zbekiston, 2017
6. Abdurahimova D. Maktabgacha tarbiya yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalashda xalq ertaklaridan foydalanish: Ped.fan.nom. ... diss. avtoref. - T.: 1998.- 18 b.
7. Azizova Z. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda qo'g'irchoq teatri vositasida axloqiy-estetik sifatlarni shakllantirish. - T., 2010. - 90 b.

8. 2.Zamira Rasuljonovna Eraliyeva.(2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR INTELEKTINI VA KREATIVLIGINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH Involta Innovatsion Scientific Journal, 3(12), 7-14 from <https://involta.uz/index.php/iv/article/view/837>
9. Eraliyeva Zamira Rasuljonovna. (2024). IN MTT'S PREPARATORY GROUPS FOR SCHOOL, CHILDREN ARE TAUGHT TO THINK LOGICALLY AND TO FIND SOLUTIONS IN CONTROVERSIAL SITUATIONS AND ARTISTIC SPEECH. INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY, 2(6), 34–38. Retrieved from <https://uzresearchers.com/index.php/ijrs/article/view/3412>